FRANSA'NIN DOĞU AKDENİZ'DEKİ TEHLİKELİ OYUNU

IDLIR LIKA

SETA | ANALİZ AĞUSTOS 2020 · SAYI 330

FRANSA'NIN DOĞU AKDENİZ'DEKİ TEHLİKELİ OYUNU

IDLIR LIKA

SETA

COPYRIGHT © 2020

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları
ISBN: 978-625-7040-76-1

Uygulama: Erkan Söğüt
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul
Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.
1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin
Französische Straße 12, 10117 Berlin GERMANY
Tel: +49 30 20188466

SETA | Brüksel
Avenue des Arts 27, 1000 Brussels BELGIUM
Tel: +3226520486

İÇİNDEKİLER

ÖZET 7

GİRİŞ 9

FRANSA'NIN DOĞU AKDENİZ SİYASETİ 9

FRANSA'NIN AB VE NATO'YU TÜRKİYE'YE KARŞI KULLANMA GİRİŞİMLERİ 11

DOĞU AKDENİZ'DE YUNANİSTAN'IN TEZLERİNİ DESTEKLEYEN ANLAŞMA 14

SONUÇ 15

YAZAR HAKKINDA

Idlir Lika

Lisans eğitimini Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde 2013'te tamamladı. Yüksek lisans derecesini 2015'te Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden aldı. Doktorasını Ocak 2020'de Koç Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yazdığı "Nationhood Cleavages and Ethnic Conflict: A Comparative Analysis of Postcommunist Bulgaria, Montenegro, and North Macedonia" başlıklı teziyle tamamladı. Temel ilgi alanları karşılaştırmalı etnik siyaset, milliyetçilik, Balkan politikası ve araştırma yöntemleridir. SETA'da yayımlanan "Bulgaristan Türklerinin Kültürel, Ekonomik ve Siyasi Sorunları, Talepleri, Çözüm Önerileri" isimli raporun yanı sıra akademik çalışmaları *Mediterranean Politics* dergisinde yayımlanmıştır.

ÖZET

Bu analizde Fransa'nın Doğu Akdeniz siyaseti enerji rekabeti ve Libya krizinin değişen dinamikleri çerçevesinde irdelenmektedir.

Fransa Doğu Akdeniz'de önemli hidrokarbon rezervlerinin keşfedildiği 2010'dan bu yana Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile kurduğu beşli ittifakla bu bölgede Türkiye'yi ve Kıbrıs Türklerini dışlayan bir enerji ve güvenlik düzeni kurmaya çalışmaktadır. Bir yandan Yunan ve Rum yönetiminin maksimalist ulusal tezlerine destek vermesi diğer yandan Birleşmiş Milletler'in (BM) kararları çerçevesinde ve talebi doğrultusunda Libya'nın meşru hükümetini destekleyen Türkiye'ye karşı çıkıp yıllardır gayrimeşru darbeci yapılara siyasi ve askeri destek vermesi Paris yönetiminin tarafgir ve tehlikeli siyasetinin en önemli iki göstergesidir. Bu bağlamda İyon Denizi'nde adalara tam etki tanınarak çizilen en son İtalya-Yunanistan Münhasır Ekonomik Bölge Antlaşması'nı destekleyen Paris bu anlaşmayla bir yasal emsal oluşturarak Ege ve Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye karşı kullanmak istemektedir.

Suriye'de DEAŞ ile mücadele kisvesi altında PYD/YPG'nin gündemini desteklediği gibi Fransa'nın Türkiye karşıtı tutumu Libya'da da kaos ve büyük bir insani krize yol açmaktadır. Paris yönetiminin Doğu Akdeniz ve Libya siyaseti başka bir sonuç doğuracaksa o da Rusya'nın Kuzey Afrika'ya yerleşmesine yardımcı olmak, NATO'nun güney kanadını tehlikeye atmak ve Avrupa Birliği'ni (AB) daha fazla bölerek onu bölge jeopolitiğinde etkisiz bir aktör haline getirmektir. Bunu önlemek için AB'nin Fransa ve Yunanistan'ı ikna edip Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin meşru çıkarlarını gözeten ve buna saygı duyan bir diyalog yolunu seçmesi elzemdir. Doğu Akdeniz'de sürdürülebilir bir enerji ve güvenlik düzeninin yanı sıra Libya'da istikrar ancak bu yolla mümkün görünmektedir. Bu hususlar çerçevesinde analizde Fransa'nın Doğu Akdeniz siyaseti enerji rekabeti ve Libya krizinin değişen dinamikleri çerçevesinde irdelenmektedir.

GİRİŞ

Fransa Doğu Akdeniz'de önemli hidrokarbon rezervlerinin keşfedildiği 2010'dan bu yana Yunanistan, GKRY, Mısır ve BAE ile kurduğu beşli ittifakla bu bölgede Türkiye'yi ve Kıbrıs Türklerini dışlayan bir enerji ve güvenlik düzeni kurmaya çalışmaktadır. Hem enerji kaynaklarından pay kapmak hem de Suriye, Kuzey Afrika ve Sahel'de sözde terör örgütlerine karşı mücadele etmek açısından Fransa Doğu Akdeniz'e bir öncelik atfetmektedir. Ne var ki bugüne kadar hayata geçirdiği politikalarıyla Fransa bölgeyi istikrarsızlığa sürüklemekte, Rusya'nın Kuzey Afrika'ya yerleşmesine yardımcı olmakta ve AB'yi daha fazla bölerek Birliği bölge jeopolitiğinde etkisiz bir aktör haline getirmektedir. Fransa'nın Türkiye karşıtı tutumu ve bu bağlamda izlediği politikalarının doğurduğu kaos ve büyük insani krizler Doğu Akdeniz ile sınırlı değildir. Fransa Suriye'de 2014'ten beri Türkiye'nin ulusal güvenliğine karşı hayati bir tehdit oluşturan PYD/YPG terör örgütünü DEAŞ ile mücadele kisvesi altında destekleyerek ve ABD Başkanı Obama'nın Kuzey Suriye'de kurdurmak istediği "terör koridoru"na arka çıkarak Esed rejiminin ayakta kalmasına yardımcı olmuş ve böylece binlerce daha sivilin katledilmesine ve milyonlarca kişinin evlerinden edilmesine yol açmıştır. Suriye senaryosu ve Libya'da yıllardır gayrimeşru darbeci yapılara verilen siyasi ve askeri destek göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'ye yönelik yapılan tüm ithamlara rağmen Doğu Akdeniz'de "tehlikeli bir oyun" oynayanın esasen Fransa olduğu çok açık görülmektedir.[1]

FRANSA'NIN DOĞU AKDENİZ SİYASETİ

Fransa'nın Doğu Akdeniz'deki tehlikeli oyunu 2011'de başladı. NATO'yu Libya'ya müdahale etmeye iten Fransa Kaddafi'yi devirmeyi başardı ancak sonrasında bu ülkeyi iç savaşa sürükledi. Ağustos 2011'de askeri müdahaleyi Fransa için "geleceğe yatırım" olarak nitelendiren zamanın Fransız Dışişleri Bakanı Alain Juppe, Paris yönetiminin aşırıcılığa karşı otoriter rejimleri desteklemekten vazgeçtiğini ve artık önceliğinin Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da (Fildişi Sahili'nde yaptığı gibi) halkın taleplerini karşılamak ve sivilleri korumak olduğunu açıklamıştı.[2] Ancak durumun böyle olmadığı hemen anlaşılmıştı. Libya'yı bombalayıp ardından hemen çekilen Fransa ülkeyi kaosa sürükledi. 3 Temmuz 2013'te ise Mısır'ın seçilmiş ilk Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin darbeyle devrilmesine tepki göstermeyen Fransa gelişmeleri "darbe" olarak nitelendirmekten kaçındı ve darbeye karşı çıkan binlerce insanın sokaklarda katledilmesini görmezden geldi. Dahası Fransa kısa süre içerisinde darbeci diktatör Sisi ile yakın ilişkiler kurdu ve ihraç etmekte zorlandığı Rafale savaş uçaklarını ilk kez Mısır'a sattı.[3]

1. "Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu: Tehlikeli Oyunu Haddini Aşarak Oynayan Macron'dur", Anadolu Ajansı, 24 Haziran 2020.

2. "L'intervention Française en Libye, un 'Investissement sur L'avenir", *Le Point Politique*, 27 Ağustos 2011.

3. "Batı'nın 'Darbe' ile İmtihanı", Anadolu Ajansı, 20 Mayıs 2015.

Böylece Fransız Dışişleri Bakanı Juppe'nin söylediğinin tam aksine Libya'yı iç savaşa sürükledikten sonra ve komşu Mısır halkının özgürlük ümitlerini bir darbeci diktatöre kurban ettikten sonra Paris yönetiminin bir sonraki adımı Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki maksimalist taleplerini desteklemek oldu. Yunanistan ve GKRY deniz yetki alanlarının "ortay hat" ilkesine göre belirlenmesi gerektiğini ve adaların da kendilerine ait karasuları olduğunu savunuyor. Böylelikle Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye'nin kıta sahanlığının sadece Antalya Körfezi ile sınırlı kalmasına çalışılmaktadır.[4] Bu bağlamda Fransa 28 Şubat 2007'de GKRY ile Savunma Birliği Anlaşması imzaladı ve Rum yönetiminin 2003'te Mısır, 2007'de Lübnan ve 2010'da İsrail ile tek taraflı olarak imzaladığı "münhasır ekonomik bölge" (MEB) sınırlandırma anlaşmalarını destekledi. 2007 Savunma Birliği Anlaşması başta enerji güvenliği ve Fransız silahlı kuvvetlerine lojistik desteğin sağlanması olmak üzere birçok alana genişletilerek 4 Nisan 2017'de güncellendi. Fransa bu anlaşmayla Yunanistan'ın ardından GKRY'nin en önemli askeri ortağı oldu.[5]

GKRY'nin bölge ülkeleriyle tek taraflı olarak ve Kıbrıs Türklerinin hakları hilafına imzaladığı MEB anlaşmalarını destekleyen Paris'in 21 Eylül 2011 tarihli KKTC-Türkiye MEB anlaşması ve onun kapsamında Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına (TPAO) arama-tarama faaliyetleri için ruhsat verilmesine karşı aldığı tutum ise izlediği tarafgir politikasının açık bir örneğidir. Fransa dahası Yunanistan ve Rum yönetiminin maksimalist ulusal tezlerine destek vererek AB'nin Doğu Akdeniz ve Türkiye politikasını esir almakta ve böylece Avrupa'nın stratejik çıkarlarına zarar vermektedir. Ne var ki AB çoğu defa Paris'in tarafgir siyasetini "üyelik dayanışması" bahanesi altında benimsemiştir. Örneğin 14 Haziran 2019'da Malta'da düzenlenen AB üyesi Güney Avrupa ülkeleri (Med7; Fransa, GKRY, İspanya, İtalya, Malta, Portekiz ve Yunanistan) altıncı zirvesinde kabul edilen ortak bildiride Türkiye'nin KKTC ile yaptığı MEB anlaşması uyarınca karasularında yürüttüğü arama ve sondaj faaliyetleri "yasa dışı" nitelendirilmiş ve AB'nin buna karşı "uygun eylem"de bulunacağı kararlaştırılmıştır.[6] Bu bildiriye sert çıkış yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın sözleri halen Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki politikasının ana çizgileri oluşturmaktadır:

> Doğu Akdeniz'de söz söyleme hakkı olanlar konuşabilir. Fransa'nın Doğu Akdeniz'de söz söyleme hakkı nereden çıktı? Doğu Akdeniz'e kıyıdaş mı? O kendine göre gelin güvey oluyor. Böyle bir şey yok. Kıbrıs'ta biz garantör ülkeyiz. Yunanistan, İngiltere garantör ülke. Bu ülkeler bir şey söylerse anlarım. Fransa'nın ne işi var burada? Eğer diyeceksen benim de TOTAL şirketim anlaşmalar yapmış; bırak da TOTAL konuşsun o zaman. (...) Uluslararası hukuka göre Kıbrıs'ın bütününde yaşayan halk, oradaki sulardan çıkan bütün imkan neyse onu ortaklaşa paylaşır. Olay bu. Orada benim soydaşımın hakkı var. Biz bu hakkın takipçisiyiz. Bu hakkı yedirmeyiz.[7]

Aynı şekilde 14 Ekim 2019'da Lüksemburg'da düzenlenen AB Dış İlişkiler Konseyi toplantısında AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası yüksek temsilcisi Federica Mogherini Türkiye'nin hem Kuzeydoğu Suriye'de yürüttüğü Barış Pınarı Harekatı'nı durdurması gerektiğini hem de Doğu Akdeniz'deki Türk sondajları konusunda AB'nin GKRY ile tam dayanışma içerisinde olduğunu tekrar teyit etti.[8] Mayıs 2019'da gerçekleştirilen

4. Hüseyin Işıksal, "Yunanistan Doğu Akdeniz'de Sahiplik Hezeyanından Kurtulmalı", Anadolu Ajansı, 19 Haziran 2020.

5. "Fransa Doğu Akdeniz'e Yerleşiyor", Deutsche Welle Türkçe, 13 Şubat 2019.

6. "Turkey Rejects Biased Remarks on Cyprus, East Med in Southern EU Summit", *Daily Sabah*, 15 Haziran 2019.

7. "Başkan Erdoğan: Fransa'nın Doğu Akdeniz'de Söz Hakkı Yok", *Sabah*, 16 Haziran 2019.

8. "AB Türkiye'nin Operasyonunu Kınadı", Deutsche Welle Türkçe, 14 Ekim 2019.

seçimlerle yeni kurulan Avrupa Parlamentosu (AP) da 24 Ekim 2019'da kabul ettiği kararla Türkiye'nin Barış Pınarı Harekatı'nı kınadı. Son olarak Fransız parlamentosunda 31 Ekim 2019'da oy birliğiyle kabul edilen yasa tasarısında Türkiye'nin Kuzeydoğu Suriye'deki askeri harekatı "şiddetle kınandı" ve DEAŞ ile mücadele kisvesi altında sözde Suriye Demokratik Güçleri'ne (SDG) Fransa'nın "sarsılmaz desteği" vurgulandı.[9] Böylece AB ve Fransa, Avrupa ve NATO sınırında bölücülüğü/terör bölgesi oluşumunu ve Rusya'nın yerleşmesini engelleyen, ilave düzensiz göçü önleyen ve Suriyelilerin güvenli bir şekilde ülkelerine dönüşüne yardımcı olan Türkiye ile dayanışma göstermek yerine PYD/YPG terör örgütünün ayrılıkçı ve totaliter gündemine destek vermeyi tercih etmiştir. Şener Aktürk'ün vurguladığı gibi PKK'nın Suriye kolu olan PYD Batı'da liberal ve çoğulcu bir rejim olarak gösterilmeye çalışılmasının aksine hem ideolojik olarak hem de pratikte Stalin'in Sovyet modeline öykünen totaliter bir silahlı tek parti rejimi kurmaya çalışmaktadır.[10]

FRANSA'NIN AB VE NATO'YU TÜRKİYE'YE KARŞI KULLANMA GİRİŞİMLERİ

AB ve Fransa'nın 27 Kasım 2019'da Türkiye'nin meşru Libya hükümetiyle imzaladığı MEB sınırlandırma anlaşmasını kınaması ve uluslararası hukuka aykırı olduğunu nitelendirmesi Birliğin Doğu Akdeniz konusunda Rum ve Yunan tarafının rehinesi haline geldiğinin ve tarafsız kalamayacağının bir başka örneğini teşkil etmektedir.

Emrullah İşler, Libya mutabakatının Ankara için önemini şöyle açıklamıştır:

> Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi yok sayarak hareket edenlere "dur" dedik. (...) Akdeniz'e bin 792 kilometre sınırımız var. En uzun sınır bizde. Türkiye yok sayılarak Akdeniz'in adeta Rum veya Yunan gölüne çevrilmesi hesapları, planları yapılıyor. Bu doğrultuda maalesef Akdeniz'e kıyısı olmayan ülkeler de [BAE ve Fransa] kullanılıyor.[11]

Bu anlaşmayla beşli ittifakının (Fransa, GKRY, BAE, Mısır ve Yunanistan) Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi ve KKTC'yi dışlayan bir enerji ve güvenlik düzeni kurma emellerine en ağır darbe vuruldu. 2 Ocak 2020'de GKRY, İsrail ve Yunanistan EastMed doğal gaz boru hattı anlaşmasını imzalamış olsa da bu proje maliyet ve Türk deniz sınır alanını ihlal etmesi açısından uygulanabilir değil. Doğu Akdeniz'deki Afrodit ve Leviathan bölgelerinden çıkan gazı Türkiye güzergahı üzerinden Avrupa'daki tüketim pazarlarına iletmek EastMed projesine kıyasla çok daha kısa, ekonomik ve güvenli bir seçenektir.

Fransa –Suriye'de olduğu gibi– Libya'da da "aşırılıkla mücadele" bahanesi altında Türkiye karşıtı gayrimeşru ve bölücü yapıları desteklemektedir. Bu bağlamda Fransa'nın Libya'da bir ulusal birlik hükümetinin kurulması için Aralık 2015'te Birleşmiş Milletler (BM) aracılığıyla varılan Süheyrat (Skhirat) Anlaşması'na katılmayan darbeci savaş lordu Halife Hafter'e verdiği destek BM Güvenlik Konseyinde (BMGK) kendisinin (BMGK'nin beş daimi üyesinden biri olarak) aldığı 2259 sayılı kararla çelişmektedir. Moskova'da (13 Ocak 2020) ve Berlin'de (19 Ocak 2020) ateşkes anlaşmasını imzalamayı reddeden yine darbeci Hafter olmasına rağmen Fransa tutumunu hiç değiştirmemiştir. Bununla yetinmeyerek 29 Ocak 2020'de Paris'te Yunanistan Başbakanı Kiryakos Miçotakis ile gerçekleştirdiği ortak basın toplantısında Fransız Cumhurbaşkanı Emmanuel Mac-

9. "Fransa Parlamentosu Barış Pınarı Harekatı'nı Resmen Kınadı", Bianet, 31 Ekim 2019.

10. Şener Aktürk, "The PKK and PYD's Kurdish Soviet Experiment in Syria and Turkey", *Daily Sabah*, 27 Ocak 2016; Ayrıca bkz. Şener Aktürk, "PKK/PYD'nin 'Sovyet Kürt' Modeli", *Yeni Şafak*, 26 Ocak 2016.

11. "Türkiye'nin Libya Özel Temsilcisi İşler'den Doğu Akdeniz Açıklaması: Türkiye'yi Yok Sayanlara 'Dur' Dedik", *Yeni Şafak*, 17 Aralık 2019.

HARİTA 1. TÜRKİYE-LİBYA MUTABAKATINA GÖRE DOĞU AKDENİZ'DEKİ DENİZ SINIR ALANLARI HARİTASI (27 KASIM 2019)

Kaynak: Yücel Acer, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya Mutabakatı", *SETA Analiz*, Sayı: 301, (Aralık 2019).

ron, Erdoğan'ı Libya'da "tutulmamış vaatler"le itham etmiş ve Kasım 2019 Türkiye-Libya mutabakatını tekrar sert şekilde kınamıştır.[12] 21 Şubat 2020'de ise GKRY ile imzaladığı Savunma Birliği Anlaşması kapsamında Fransa Charles de Gaulle isimli tek (ve aynı zamanda Avrupa'nın en büyük) uçak gemisini GKRY ordusuyla yapılan bir tatbikat sonrası Limasol Limanı'na demirlemiştir.[13]

Paris yönetiminin Doğu Akdeniz'e ve özellikle GKRY'ye uçak gemisi göndermesinin Fransa-GKRY askeri ortaklığındaki kalite artışını yansıttığını söyleyen Rum lider Nikos Anastasiadis, Fransa'nın uçak gemisiyle "gerginlik yaratmak isteyenlere açık bir mesaj verdiğini" vurgulamıştır.[14] Ne var ki adadaki her iki tarafa eşit davranmayan ve Rum kesimini tek muhatap kabul eden Paris'in (ve AB'nin) bu tutumu sadece adadaki çözümsüzlüğü beslemekte ve böylece Doğu Akdeniz'i daha fazla istikrarsızlaştırmaktadır.

Libya konusuna gelince BM kararları çerçevesinde ve talebi doğrultusunda Libya'nın

12. "Macron Accuses Erdoğan of 'Broken Promise' on Libya", *Politico*, 29 Ocak 2020.

13. "Fransa Kıbrıs'a Uçak Gemisi Gönderdi", Deutsche Welle Türkçe, 21 Şubat 2020.

14. "Fransa Uçak Gemisini Güney Kıbrıs'a Gönderdi, ABD Üs İnşa Etmeye Başladı", *Yeni Şafak*, 23 Şubat 2020.

GÖRSEL 1. FRANSA'NIN CHARLES DE GAULLE İSİMLİ TEK UÇAK GEMİSİ DOĞU AKDENİZ'DE

Kaynak: "Fransa Uçak Gemisini Güney Kıbrıs'a Gönderdi, ABD Üs İnşa Etmeye Başladı", *Yeni Şafak*, 23 Şubat 2020.

meşru hükümetine (Fayez Serrac liderliğindeki Ulusal Mutabakat Hükümeti) Türkiye'nin verdiği askeri destek sayesinde sahada denge sağlandı ve beş ay içerisinde (Ocak-Haziran 2020) darbeci Hafter'in başkent Trablus kuşatmasının kırılmasının ardından ona bağlı milisler pek çok mevzide yenilerek geri çekildi.[15] Bu durumdan en fazla rahatsız olan Fransa (ve BAE) Suriye'de olduğu gibi tekrar Türkiye'ye karşı agresif retoriğe ve asılsız ithamlara yöneldi. Mısır, Yunanistan, GKRY, Fransa ve BAE dışişleri bakanlarının 11 Mayıs 2020'de Doğu Akdeniz ve Libya konusunda yayımladıkları ortak bildiri bu saldırgan retoriğin ve asılsız ithamların en son örneklerindendir. Ortak bildiride Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de tüm ülkelerin deniz sınır alanlarına saygı göstermesi ve BM'nin silah ambargosuna uyarak Libya'ya askeri sevkiyatını durdurması gerektiği çağrısı yapıldı. Dahası darbeci Hafter'e bağlı milislerin ve paralı askerlerin sivil can kayıplarına yol açan saldırılarına hiç değinmeden Libya'daki taraflara ateşkes çağrısı yapıldı.[16] Ankara'nın bildiriye yönelik sert çıkışı ise Paris'in Doğu Akdeniz'deki çifte standart siyasetini bir daha açıkça ortaya çıkardı:

> Takip ettikleri politikalarla bölgesel kaos ve istikrarsızlık peşinde koşan, halkların demokrasi ümitlerini darbeci diktatörlerin fütursuz saldırganlığına kurban etmekte beis görmeyen ancak hesapları Türkiye tarafından bozulduğunda hezeyana kapılan bir grup ülkenin ikiyüzlüğünün ibretlik bir örneğidir. (...) Barış Pınarı Harekatı'mızla Suriye'de bir terör devletçiği kurma emellerine ağır bir darbe vurduğumuz Fransa'nın ise, bu ruh hali içinde

15. Hüseyin Alptekin, "Türkiye'nin Değişen Doğu Akdeniz Vizyonu, Nedenleri, Etkileri", *Sabah,* 11 Temmuz 2020.

16. "Joint Declaration Adopted by the Ministers of Foreign Affairs of Cyprus, Egypt, France, Greece, and the United Arab Emirates (11.05.2020)", Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs, https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/joint-declaration-adopted-by-the-ministers-of-foreign-affairs-of-cyprus-egypt-france-greece-and-the-united-arab-emirates-11052020.html, (Erişim tarihi: 12 Temmuz 2020).

> Türkiye'ye karşı oluşturulan şer ittifakının hamiliğine soyunduğu anlaşılmaktadır.[17]

Haziran'da ise Ankara ve Paris arasındaki gerginlik üst noktaya ulaştı. 10 Haziran 2020'de Fransa iki Türk fırkateyninin eşlik ettiği "Çirkin" isimli kargo gemisinin Libya'ya silah taşıyarak BM'nin silah ambargosunu ihlal ettiği şüphesiyle denetleme girişiminde bulunulduğunu ve bunun üzerine NATO görevi kapsamında hazır bulunan Fransız "Courbet" savaş gemisinin Türk fırkateynleri tarafından engellendiğini ve taciz edildiğini ileri sürdü.[18] Paris'in bu şikayeti yıllardır bölgede sürdürdüğü çifte standardın sadece yeni bir tezahürüdür. Çünkü Fransa'nın (ve AB'nin) Libya'da BM'nin silah ambargosunun uygulanmasını sağlamak için 1 Nisan 2020'de başlattığı IRINI deniz operasyonu darbeci Hafter güçlerine karadan ve havadan yapılan silah kaçakçılığını kapsamamakta olup sadece meşru Libya hükümetine denizden silah arzını durdurmayı hedeflemektedir.[19] Bu olay üzerine Libya'da kaosun asıl sorumlusu Türkiye'ymiş gibi halen Fransız Dışişleri Bakanı Jean-Yves Le Drian AB'yi Türkiye ile gelecekteki ilişkilerini "tabusuz ve naiflik içermeyen şekilde" tartışmaya davet etti, Libya'da çatışmanın "Suriyeleiştiğini" söyledi ve son olarak Fransız Cumhurbaşkanı Macron da Ankara'nın Doğu Akdeniz'de ve Libya'da oynadığı "tehlikeli oyuna müsaade edilmeyeceğini" vurguladı.[20] Ancak Burhanettin Duran'ın dikkat çektiği gibi "darbeci Hafter'e verdiği desteğin başarısızlıkla sonuçlanmasını" hazmedemeyen Paris yönetiminin "Eski kolonyal dönemlerden kalma bir refleksle meşru hükümeti destekleyen Ankara'yı saldırganlıkla suçluyor".[21]

En son 23 Temmuz 2020'de GKRY lideri Anastasiadis'in Paris resmi ziyareti sırasında ünlü Fransız gazetesi *Le Figaro*'da yer alan habere göre Macron Doğu Akdeniz'deki güç mücadelesinde Türkiye ve Rusya'nın gittikçe daha iddialı davrandığını ve AB'nin ağırlığının halen çok az olduğunu beyan ederken Rum liderini ise Akdeniz'in Türkiye nüfuzuna girmesini önlemek amacıyla yaptığı girişimler sebebiyle bölgede "bir umut ışığı" olarak nitelendirdi.[22] Fakat Doğu Akdeniz'de Rus nüfuzunu artıran ve AB'yi gittikçe etkisiz bir aktör kılan esasen Fransa'nın politikalarıdır.

DOĞU AKDENİZ'DE YUNANİSTAN'IN TEZLERİNİ DESTEKLEYEN ANLAŞMA

9 Haziran 2020'de İtalyan Dışişleri Bakanı Luigi Di Maio ve Yunan mevkidaşı Nikos Dendias Atina'da iki ülke arasında bir deniz yetki mutabakatı imzaladı ve Fransa bu anlaşmayı destekledi. Bu anlaşmayla Türkiye'ye karşı Ege ve Doğu Akdeniz'de adaların da kendilerine ait karasuları olması tezini tüm agresifliğiyle savunan Yunanistan ve Fransa, İyon Denizi'nde İtalya'ya bu tezi kabul ettirdi. Harita 2'de gösterildiği gibi Yunanistan İtalya ile yaptığı anlaşmada sadece 6 deniz mili karasuları dikkate almadı, adalarına da tam etkinlik verdi. Böylece Atina ve Paris bu mutabakat ile bir yasal emsal oluşturarak Ege ve Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye karşı kullanmak istemekte ve Kasım 2019'da gerçekleşen Türkiye-Libya

17. "SC-33, 11 Mayıs 2020, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy'un Mısır, Yunanistan, GKRY, Fransa ve Birleşik Arap Emirlikleri Dışişleri Bakanları Tarafından Kabul Edilen Ortak Bildiri Hakkındaki Soruya Cevabı", Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/sc_-33_-gkry-ortak-bildiri-hk-sc.tr.mfa, (Erişim tarihi: 12 Temmuz 2020).

18. "Fransa'nın Türkiye'ye Yönelik Taciz İddiasında NATO Devrede", Deutsche Welle Türkçe, 18 Haziran 2020.

19. "Avrupa 'Barış' Adı Altında Libya'yı 'Boğuyor'", Anadolu Ajansı, 9 Nisan 2020.

20. "France Calls on EU to Discuss Relationship with Turkey", Reuters, 24 Haziran 2020; "Emmanuel Macron: 'Turkey is Playing a Dangerous Game in Libya'", Euronews, 23 Haziran 2020.

21. Burhanettin Duran, "Macron'un NATO ve AB'ye Zararı", *Sabah*, 26 Haziran 2020.

22. "Macron Dénonce la Violation des Souverainetés Grecque et Chypriote par la Turquie", *Le Figaro*, 23 Temmuz 2020.

HARİTA 2. İTALYA VE YUNANİSTAN ARASINDAKİ MEB ANLAŞMASI ADALARA TAM ETKİNLİK VERDİ

Kaynak: Paul Antonopoulos, "Greek-Italian Maritime Deal Disrupts Turkey's Endeavour for East Mediterranean Dominance", *Greek City Times*, Haziran 2020. https://greekcitytimes.com/2020/06/11/greek-italian-maritime-deal-disrupts-turkeys-endeavour-for-east-mediterranean-dominance, (Erişim tarihi: 13 Temmuz 2020).

mutabakatının uluslararası hukuka aykırı olduğunu göstermeye çalışmaktadır.[23]

Yunanistan Ege ve Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye karşı savunduğu tezlerini İyon Denizi'nde İtalya'dan önce esasen Arnavutluk'a kabul ettirmeye çalışmıştı. Arnavutluk'un AB üyelik süreci iki ülke arasında bir MEB anlaşmasına bağlanmış, Yunanistan 2009'da Arnavutluk'a hakkaniyet ve oransallık ilkelerine aykırı bir mutabakat imzalatmıştı. Şöyle ki Arnavutluk için ortay hat ana karasından başlarken Yunanistan ortay hattını Arnavutluk'a en yakın adasından başlatmıştı. Hüseyin Işıksal'a göre "Daha trajik olan şey ise Yunanistan'ın ortay hat çizgisini başlattığı yerin, üzerinde yaşam dahi bulunmayan hatta gelgitlerle zaman zaman kaybolan Barketa kayası olmasıydı."[24] Hakkaniyet ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle 2009 anlaşması Arnavutluk Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmişti ancak Yunanistan AB üyeliği kozunu kullanarak tekrar Arnavutluk üzerinde baskı kurmaktadır. Atina –tıpkı Roma ile yaptığı mutabakatta olduğu gibi– Tiran ile imzalayacağı olası yeni bir anlaşmayla yasal emsal oluşturarak bunu Ege ve Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye karşı kullanmak istemektedir.

SONUÇ

Fransa Doğu Akdeniz'de önemli hidrokarbon rezervleri keşfedildiği 2010'dan bu yana Yunanistan, GKRY, Mısır ve BAE ile kurduğu beşli

23. "Greece, Italy Sign Accord on Maritime Zones in Ioanian Sea", Reuters, 9 Haziran 2020.

24. Işıksal, "Yunanistan Doğu Akdeniz'de Sahiplik Hezeyanından Kurtulmalı".

ittifakla Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi ve Kıbrıs Türklerini dışlayan bir enerji ve güvenlik düzeni kurmaya çalışmaktadır. GKRY'nin bölge ülkeleriyle tek taraflı olarak ve Kıbrıs Türklerinin hakları hilafına imzaladığı MEB anlaşmalarını onaylayan Paris'in Yunan ve Rum yönetiminin maksimalist ulusal tezlerine destek vererek Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye'yi Antalya Körfezi'ne sınırlandırmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda İyon Denizi'nde adalara tam etki tanınarak çizilen en son İtalya-Yunanistan MEB mutabakatını destekleyen Paris, bu anlaşma ile bir yasal emsal oluşturarak Ege ve Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye karşı kullanmak istemektedir.

Libya'da krizin başladığı 2011'den bu yana yaşanan kaosun sorumluluğu yine Fransa'ya aittir. Paris yönetiminin BMGK kararları hilafına yıllardır siyasi ve askeri olarak desteklediği darbeci savaş ağası Halife Hafter Libya'da istikrara ve toprak bütünlüğe en büyük tehdidi oluşturmaktadır. Diğer yandan BM kararları çerçevesinde ve talebi doğrultusunda Libya'nın meşru hükümetine (Fayez Serrac liderliğindeki Ulusal Mutabakat Hükümeti) Türkiye'nin verdiği siyasi ve askeri desteğini AB ve NATO'yu kullanarak sınırlandırmaya/sonlandırmaya çalışan Fransa, Türkiye'nin sahadaki askeri başarısı karşısında çaresiz kalmaktadır. Mısır'ı da Libya'ya müdahale tehdidinde bulunmaya itmek Paris'in (ve Abu Dabi'nin) çaresizliğine çözüm üretmeyecektir. Sisi Doğu Libya'ya sınırlı bir müdahale başlatsa da başarılı olma ihtimali oldukça düşüktür. Sosyal bilimcilerin de vurguladığı gibi diktatörlerin agresif retoriği sadece itibarını kurtarmaya yönelik içi boş tehditlerden ibarettir. Diktatörlerin önceliği iktidarını kurtarmak, kendi halklarını ezmek ve böylece orduyu öncelikle bu amaç doğrultusunda kullanmaktır.[25]

Fransa'nın Doğu Akdeniz ve Libya'da çifte standart ve tehlikeli siyaseti bir sonuç doğuracaksa o da Rusya'nın Kuzey Afrika'ya yerleşmesine yardımcı olmak, NATO'nun güney kanadını tehlikeye atmak ve AB'yi daha fazla bölerek onu bölge jeopolitiğinde etkisiz bir aktör haline getirmektir. Buna mani olmak istiyorsa NATO'nun ve özellikle AB'nin Fransa ve Yunanistan'ın maksimalist taleplerine dur demesi gerekmektedir. Uygulayacakları yaptırımlar veya izledikleri tarafgir siyasetle Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Libya'daki meşru çıkarlarından vazgeçmesi mümkün değildir. Doğru olan AB ve NATO'nun Türkiye'nin ve KKTC'nin haklı çıkarlarını gözeten ve buna saygı duyan bir diyalog yolunu seçmeleridir. Doğu Akdeniz'de sürdürülebilir bir enerji ve güvenlik düzeyi ve Libya'da istikrar ancak bu yolla mümkün görünmektedir.

25. Bruce Bueno de Mesquita ve Alastair Smith, *The Dictator's Handbook: Why Bad Behavior is Almost Always Good Politics*, (Public Affairs, New York: 2012).

FRANSA'NIN DOĞU AKDENİZ'DEKİ TEHLİKELİ OYUNU

IDLIR LIKA

SETA | ANALİZ

Fransa Doğu Akdeniz'de önemli hidrokarbon rezervlerinin keşfedildiği 2010'dan bu yana Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile kurduğu beşli ittifakla bu bölgede Türkiye'yi ve Kıbrıs Türklerini dışlayan bir enerji ve güvenlik düzeni kurmaya çalışmaktadır. Bir yandan Yunan ve Rum yönetiminin maksimalist ulusal tezlerine destek vermesi diğer yandan Birleşmiş Milletler'in (BM) kararları çerçevesinde ve talebi doğrultusunda Libya'nın meşru hükümetini destekleyen Türkiye'ye karşı çıkıp yıllardır gayrimeşru darbeci yapılara siyasi ve askeri destek vermesi Paris yönetiminin tarafgir ve tehlikeli siyasetinin en önemli iki göstergesidir. Bu bağlamda İyon Denizi'nde adalara tam etki tanınarak çizilen en son İtalya-Yunanistan Münhasır Ekonomik Bölge Antlaşması'nı destekleyen Paris bu anlaşmayla bir yasal emsal oluşturarak Ege ve Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye karşı kullanmak istemektedir.

Suriye'de DEAŞ ile mücadele kisvesi altında PYD/YPG'nin gündemini desteklediği gibi Fransa'nın Türkiye karşıtı tutumu Libya'da da kaos ve büyük bir insani krize yol açmaktadır. Paris yönetiminin Doğu Akdeniz ve Libya siyaseti başka bir sonuç doğuracaksa o da Rusya'nın Kuzey Afrika'ya yerleşmesine yardımcı olmak, NATO'nun güney kanadını tehlikeye atmak ve Avrupa Birliği'ni (AB) daha fazla bölerek onu bölge jeopolitiğinde etkisiz bir aktör haline getirmektir. Bunu önlemek için AB'nin Fransa ve Yunanistan'ı ikna edip Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin meşru çıkarlarını gözeten ve buna saygı duyan bir diyalog yolunu seçmesi elzemdir. Doğu Akdeniz'de sürdürülebilir bir enerji ve güvenlik düzeninin yanı sıra Libya'da istikrar ancak bu yolla mümkün görünmektedir. Bu hususlar çerçevesinde analizde Fransa'nın Doğu Akdeniz siyaseti enerji rekabeti ve Libya krizinin değişen dinamikleri çerçevesinde irdelenmektedir.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL